

SPONTAANI VAPAAEHTOISUUS MAANPUOLUSTUKSESSA (SPOVA)

MATINEn tutkimusseminaari 20.11.2025

Toteuttajaorganisaatiot: Vaasan yliopisto, Maanpuolustuskorkeakoulu & Maavoimien esikunta

Tutkimuskausi: 1.4.2024–31.12.2025

Rahoitus: 80 773 €

Maanpuolustuskorkeakoulu
Försvarshögskolan
National Defence University

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Hankkeen tavoitteet ja toimijat

- ▶ Tavoitteena on **saavuttaa ymmärrys** nopeasti kasvavasta spontaanin vapaaehtoisuuden ilmiöstä maanpuolustuksen kontekstissa sekä **luoda toimintamalli** tämän ilmiön hyödyntämiseen osana maanpuolustuksen monialaista tehtäväkenttää.
- ▶ Hankkeen vastuullisena johtajana toimii professori **Harri Jalonen** (Vaasan yliopisto).
- ▶ Hankkeen päätutkijoita ovat dosentti, yliopistonlehtori **Harri Raisio** (Vaasan yliopisto) ja tutkijatohtori **Tomi Niemi** (Vaasan yliopisto).
- ▶ Lisäksi hankkeessa toimivat asiantuntijoina/tutkijoina dosentti, prikaatikenraali **Vesa Valtonen** (MPKK), tutkimusalaohjaaja, dosentti **Jarkko Kosonen** (Maavoimien esikunta), dosentti **Alisa Puustinen** (MPKK) ja professori **Teemu Tallberg** (MPKK).
- ▶ Hankkeeseen ovat kytkeytyneet myös dosentti **Teija Sederholm** (MPKK) ja maisteriopiskelija **Saana Vaahtera** (Vaasan yliopisto).

Spontaani vapaaehtoisuus

- ▶ Määrittely pelastustoiminnassa: ”[H]enkilö, joka tarjoaa apuaan pelastustoimintaan liittyvän onnettomuuden tai tapahtuman yhteydessä, mutta ei kuulu tehtävälle osallistuvaan valmiusjärjestöön tai vapaaehtoisjärjestöön ja jolla ei ole edeltävää järjestökoulutusta tehtävään.” (Haake 2022)
- ▶ Määrittely maanpuolustuksen kontekstissa: Vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa, joka ei lähtökohtaisesti tapahdu vakiintuneiden, organisoitujen tai virallisten vapaaehtoisuuden muotojen puitteissa, vaan itseorganisoituu nopeasti sodan uhatessa tai sen alkaessa. Se ilmenee usein impulsiivisena, ruohonjuuritason kansalaisvastarintana ja solidaarisuutena, jota ohjaa halu auttaa, suojella ja puolustaa omaa yhteisöä tai maata. Spontaani vapaaehtoisuus voi myöhemmin limittyä viralliseen toimintaan tai täydentää sitä, ja se voi olla aseellista tai aseetonta, sisältäen moninaisia tapoja osallistua maan puolustamiseen.
- ▶ Lähikäsitteitä mm. **epämuodollinen** (informal) vapaaehtoisuus, **episodinen** (episodic) vapaaehtoisuus, **sitoutumattomat** (unaffiliated) vapaaehtoiset, **neljäs sektori**.

SPOVA-hankkeen julkaisut

- ▶ Raisio, H., Puustinen, A. & Niemi, T. (2024). Aseistettua vapaaehtoisuutta ja osallistuvaa sodankäyntiä: Kartoittava katsaus spontaaniin vapaaehtoisuuteen maanpuolustuksen kontekstissa. *Hallinnon Tutkimus* 43(4), 319–335. <https://doi.org/10.37450/ht.146192>
- ▶ Raisio, H., Niemi, T., Puustinen, A., Kosonen, J. & Valtonen, V. (2025). Co-producing National Defense? Strategic Considerations for Spontaneous Volunteer Involvement. *International Journal of Public Sector Management*. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-02-2025-0056>
- ▶ Raisio, H., Jokipii, A., Niemi, T., Lindell, J. & Polvi, M. (2025). From Demonstrated Agency to Structural Integration: Security-Trained Women and the Role of Assignment and Competence Registries in Crisis Preparedness and National Defense. *Defence Studies*. <https://doi.org/10.1080/14702436.2025.2572660>
- ▶ Raisio, H., Niemi, T., Puustinen, A., Kosonen, J. & Valtonen, V. (arvioitavana). Beneath the surface: Spontaneous volunteering and its perceived role in shaping community resilience in national defence.
- ▶ Tulossa myös spontaaneja vapaaehtoisia ensi- ja kriisiavun tukena häiriö- ja kriisitilanteissa sekä poikkeusoloissa tarkasteleva pro gradu -tutkielma (Vaahtera 2025).

Hankkeessa kerätty tutkimusaineisto

▶ Kartoittava kirjallisuuskatsaus

- ▶ Jäsensi kansainvälistä tutkimusta ja tunnisti spontaanin vapaaehtoisuuden keskeiset piirteet, taustatekijät ja rajoitteet.
- ▶ Aineisto kerättiin systemaattisesti toteutettujen tietokantahakujen ja täydentävien manuaalisten hakujen avulla → 38 analysoitavaa artikkelia.
- ▶ Tulokset esiteltiin MATINEn tutkimusseminaarissa 2024.

▶ Tutkimushaastattelut

- ▶ Syvensivät ymmärrystä Suomen kontekstista ja tuottivat maakohtaista tietoa spontaanin vapaaehtoisuuden koetuista ilmenemismuodoista, joiden pohjalta laadittiin toimintamalli sen hyödyntämiseksi.
- ▶ 17 haastateltua, ml. spontaaneja vapaaehtoisia.
- ▶ Kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti tavoitteena oli tasapainottaa näkökulmia siten, että haastattelut edustivat eri hallinnon tasoja sekä yhteiskunnan eri sektoreita.
- Kokonaisturvallisuusrekisteriä käsittelevät ja spontaania vapaaehtoisuutta sivuavat fokusryhmähaastattelut (43 osallistujaa).
- ❖ Pro gradu -tutkielmassa haastateltiin 11 terveydenhuollon edustajaa.

▶ Pöytäpelit

- ▶ Perustuivat skenaariopohjaiseen, fasilitoituun ryhmäkeskusteluun.
- ▶ Konkretisoivat tutkimushankkeen aiempia tuloksia ja toivat vahvistusta aiemmin laaditulle toimintamallille spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi.
- ▶ Toteutettiin kolmen paikallispuolustusharjoituksen yhteydessä → Kuudessa pienryhmässä yhteensä 41 osallistujaa.

Spontaani vapaaehtoisuus Suomen kontekstissa:

Spontaanin vapaaehtoisuuden *syntymisen taustatekijät* Suomessa

- ▶ Sosiokulttuurinen perintö
 - ▶ Maanpuolustustahto ja laaja tuki maanpuolustukselle
 - ▶ Yhteisöllisyys
 - ▶ Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli
 - ▶ Kollektiivinen muisti aiemmista sodista
- ▶ Virallisen järjestelmän rajoitteet
 - ▶ Virallisen järjestelmän koettu jäykkyys
 - ▶ Spontaani vapaaehtoisuus keino paikata virallisen järjestelmän jättämiä aukkoja
- ▶ Toimijuus
 - ▶ Uhkakokemus yksilöllisen toimijuuden lähteenä
 - ▶ Spontaani vapaaehtoisuus rakentava tapa ottaa toimijuutta kriisitilanteessa
 - ▶ Keino kanavoida stressi, ahdistus ja pelko toiminnaksi
- ▶ Digitalisaatio
 - ▶ Alusta itseorganisoitumiselle

Spontaani vapaaehtoisuus Suomen kontekstissa:

Spontaanin vapaaehtoisuuden *ilmenemismuodot* Suomessa

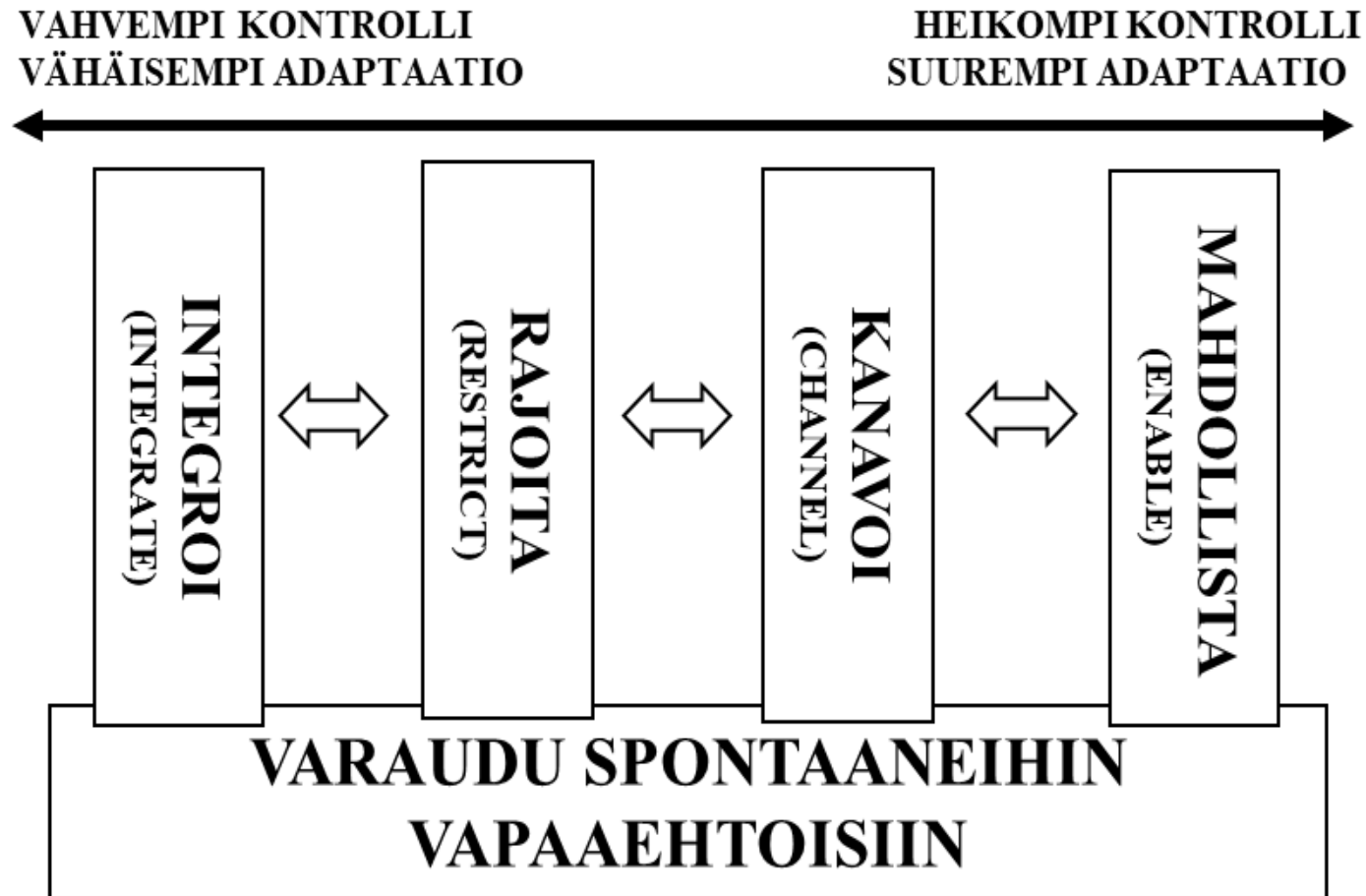
- ▶ Varautumiseen liittyvä toiminta
- ▶ Osallistuva sotilaslogistiikka
- ▶ Yhteiskunnan toimintojen jatkuvuuden turvaaminen
- ▶ Osallistuva tiedustelu
- ▶ Hajautettu humanitarismi
- ▶ Osallistuva puolustuskoulutus
- ▶ Taistelurintaman vapaaehtoisuus

Spontaani vapaaehtoisuus Suomen kontekstissa:

Spontaanin vapaaehtoisuuden *rajoitteet* Suomessa

- ▶ Uhkat spontaaneille vapaaehtoisille
- ▶ Toiminnan jatkuvuus
- ▶ Vastaavuus tarpeisiin
- ▶ Tavoitteiden eroavaisuudet
- ▶ Pseudovapaaehtoiset
- ▶ Luottamuksen rakentaminen
- ▶ Sotilaiden ja siviilien roolien hämärtyminen
- ▶ Tiedon jakaminen ja tilannekuva
- ▶ Virallisen järjestelmän jäykkyys

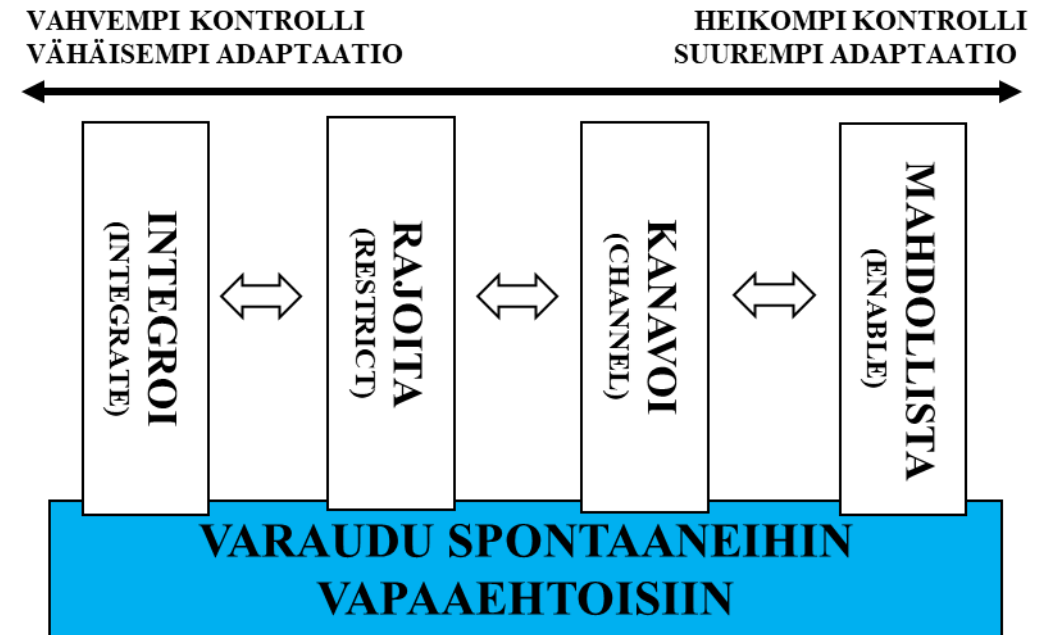
Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi

Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi:

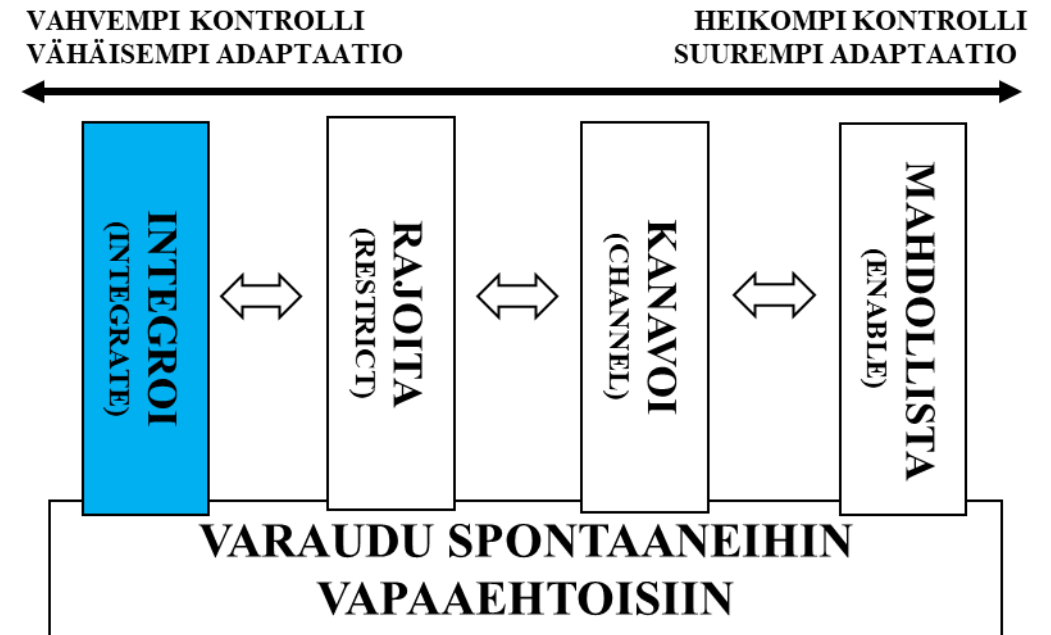
Varaudu

- ▶ Spontaaniin vapaaehtoisuuteen on **varauduttava ennalta** ja ilmiö tulisi sisällyttää osaksi varautumistyötä.
- ▶ Spontaania vapaaehtoisuutta **ei ole toistaiseksi huomioitu riittävästi**, mihin on osaltaan vaikuttanut merkittävän sotilaallisen uhan pitkäaikainen poissaolo.
- ▶ On tarve tarkastella niitä **oikeudellisia rajoja**, jotka määrittävät viranomaisten ja spontaanien vapaaehtoisten välistä yhteistyötä.

Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi: *Integroi*

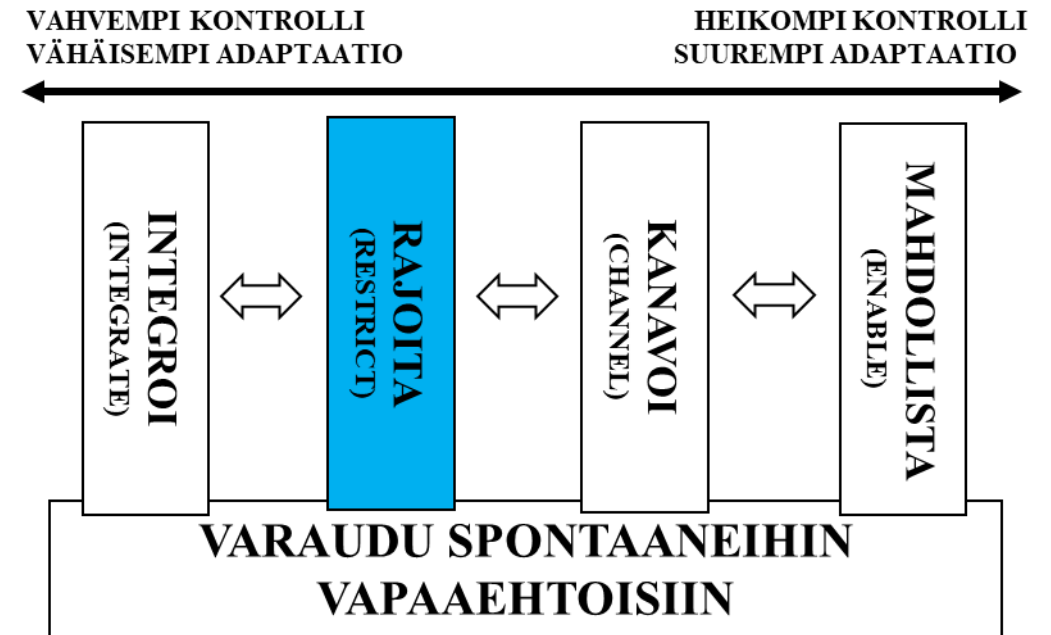
- ▶ Erityisen merkityksellinen **aseellisen** maanpuolustuksen yhteydessä.
- ▶ Tässä vaihtoehdossa valitut spontaanit vapaaehtoiset, eräänlaiset spontaanisti muodostuneet ”kansankomppaniat”, integroitaisiin suoraan osaksi Puolustusvoimien toimintaa.
- ▶ Aseellinen toiminta pysyy **virallisen sotilaallisen kehyksen** sisällä.
 - ▶ Esimerkiksi Ruotsin kodinturvajoukot mahdollinen vertailukohta ja iäkkäämmät reserviläiset potentiaalisia toimijoita.
- ▶ Epämuodollinen aseellinen toiminta sisältää huomattavia riskejä, ja siksi mahdollinen vapaaehtoisten aseellinen osallistuminen tulisi tapahtua ainoastaan Puolustusvoimien tiukassa ohjauksessa ja selkeästi määritellyissä puitteissa.
- ▶ Edellyttää jatkotarkastelua muun muassa **oikeudellisesta** näkökulmasta.

Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi:

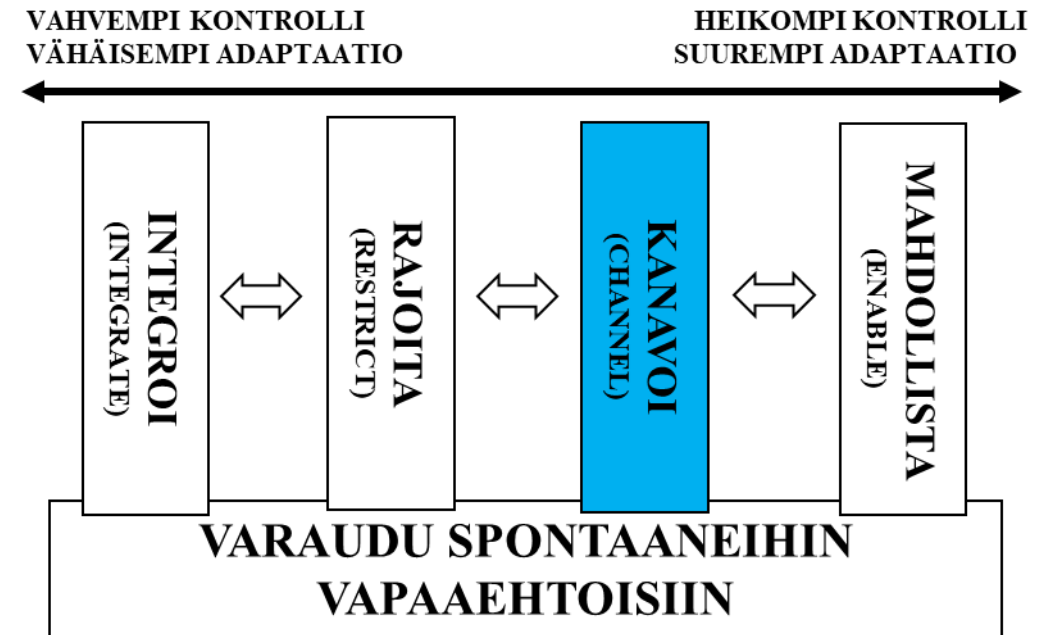
Rajoita

- ▶ Aseellisesti toimivien epämuodollisten ryhmien toiminta tulisi estää joko rajoittamalla niitä tai liittämällä ne osaksi virallisia rakenteita.
- ▶ Myös **maantieteelliset rajoitukset** tulee huomioida.
- ▶ Jos spontaanit vapaaehtoiset toimivat tavalla, johon liittyy turvallisuusriskejä eivätkä ota vastaan viranomaisten ohjeita tai käskyjä, heidän toimintaansa on vaikea kanavoida tai integroida. Tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi jää rajoittaminen.
- ▶ Onko viranomaisilla **riittävästi resursseja** rajoitusten valvomiseen?
- ▶ Toimivatko spontaanit vapaaehtoiset kielloista huolimatta?
- ▶ Voiko liiallinen rajoittaminen pahimmillaan **tukahduttaa** ilmiön kokonaan?

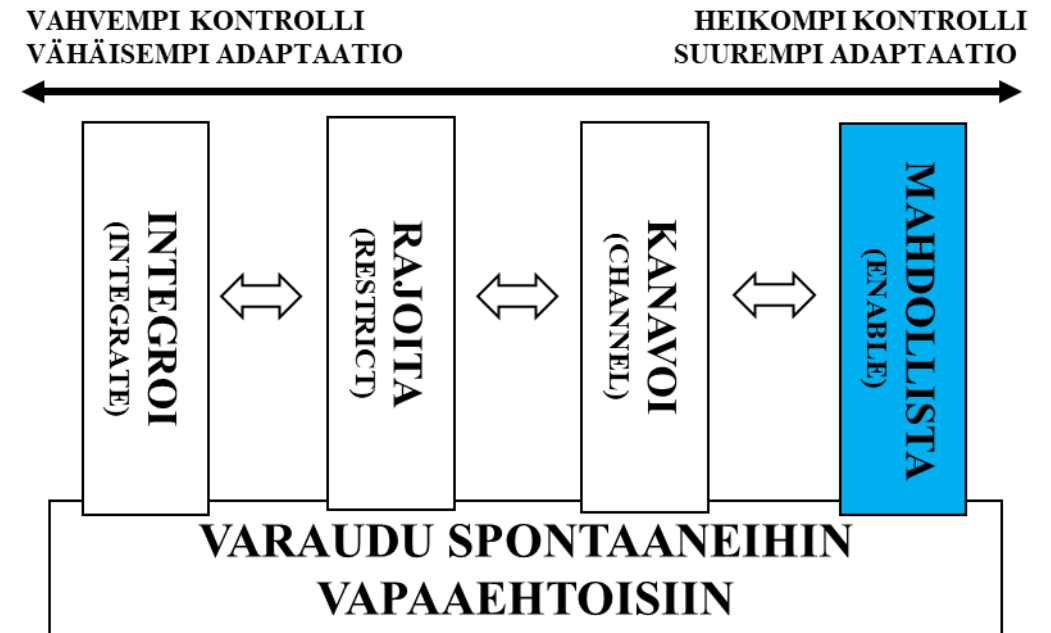
Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi: *Kanavoi*

- ▶ Kanavointi säilyttää integrointia vahvemmin vapaaehtoisuuden alkuperäisen luonteen.
- ▶ Perustuu näkemykseen, että maanpuolustus on paljon muutakin kuin sotilaallista puolustusta ja että **kaikille löytyy sopivia tehtäviä**.
- ▶ Jos kanavointi toteutettaisiin onnistuneesti, **tarve rajoittamiselle vähenisi**, toiminnan muuttuessa viranomaisten näkökulmasta hallitummaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi.
- ▶ Keskeinen haaste se, kuka ottaisi vastuun spontaanien vapaaehtoisten kanavoimisesta, mikäli viranomaisilla ei olisi siihen riittäviä resursseja.
 - ▶ SPR (huom. puolueettomuusvelvoite)
 - ▶ MPK (huom. lainsäädännöllinen toimintakehys ja sodan aikaiset resurssiedellytykset)
 - ▶ Naisten valmiusliitto
 - ▶ Kunnat
- ▶ Lisäksi valmisteilla olevan **kokonaisturvallisuusrekisterin** avulla henkilöt, jotka muutoin aktivoituisivat spontaanisti, voitaisiin ennakoivasti sitouttaa ja kytkeä tiettyihin tehtäviin.

Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi: *Mahdollista*

- ▶ Edellyttää viranomaisilta **suurinta** mukautumista ja valmiutta astua ulos totutuista toimintamalleista.
- ▶ Ensisijaisesti **aseettomaan** toimintaan soveltuva vaihtoehto
- ▶ Tietyissä tilanteissa voi liittyä myös kybertoimintaan tai, virallisen järjestelmän pettäessä, jopa sissitoiminnan kaltaiseen aseelliseen vastarintaan.
- ▶ Itseorganisoitunutta toimintaa nähtiin voitavan mahdollistaa erityisesti **viestinnän** ja **koulutuksen** kautta.
 - ▶ **Ei vaadi aina suuria tekoja.** Joskus jo pienet eleet, kuten kiinnostuksen osoittaminen ja arvostuksen ilmaiseminen spontaaneja vapaaehtoisia kohtaan, voivat olla merkittävä keino vahvistaa luottamusta ja toimijuutta.

”[J]os PV:n sodanajan joukkojen vahvuus on 280 000 ja sitten meitä on viisi miljoonaa muuta, niin mitä ne viisi miljoonaa muuta tekevät on vähintään yhtä ratkaisevaa kuin se PV:n toiminta. On aina sanottu, että PV sen oman hommansa osaa. Kyllä ne osaavat tykillä ampua sinne, mihin tarvitsee. Mutta kaikki muu, miten se yhteiskunta muuten pyörii, on vähintään yhtä tärkeää.”

Hankkeessa haastateltu henkilö

KIITOS!

Lisätietoja: harri.raisio@uwasa.fi

